

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ**

**Демчук Наталія Назарівна,
вчитель – дефектолог**

АНОТАЦІЯ

У роботі розглядаються особливості навчання української мови учнів з особливими освітніми потребами в умовах спеціальної школи, а саме розвиток комунікативної сторони мовлення.

Мовознавча наука постійно розвивається, методичний та педагогічний досвід удосконалюється, з'являються сучасні дослідження, які спрямовані на пошуки нових ефективних методик формування мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

У роботі звертається увага на особливість формування та розвиток комунікативних умінь учнів з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку, формування орфографічних навичок у процесі навчання грамоти, важливість розвитку зв'язного усного та писемного мовлення.

ЗМІСТ

I. Вступ.....	4
II. Розвиток комунікативних вмінь учнів з особливими освітніми потребами в умовах спеціальної школи	5
III. Вправи для розвитку комунікативних вмінь дітей молодшого шкільного віку.....	15
IV. Висновок.....	20
V. Список використаної літератури.....	21

I. ВСТУП

Процес навчання дітей з порушеним інтелектом рідної мови з метою формування вмінь та навичок в галузі мови, засвоєння системи наукових понять з розділів науки про мову повинен забезпечити кожного школяра необхідним багажем знань, вмінь та навичок з української мови.

Основні завдання навчання учнів з ООП рідної мови:

- визначення основної спрямованості навчання рідної мови учнів з ООП;
- встановлення обсягу та змісту навчального матеріалу, доступного для дітей з порушеним інтелектом;
- виявлення умов реалізації загально дидактичних та корекційних принципів при навчанні рідної мови, застосування спеціальних методичних прийомів викладання даного предмету;
- використання раціональних та продуктивних методів та засобів навчання, системи вправ, які б сприяли ефективній організації занять, корекції недоліків та досягненню оптимально високого рівня мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів спеціальної школи;
- розвиток комунікативної сторони мовлення учнів з ООП;
- пошуки шляхів оптимального впливу на дітей засобами мови .

Виходячи з вищезазначеного, постає питання: «Чи зможе учень з ООП використати набуті на уроках української мови знання для комунікації з оточуючими?»»

II. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ З СОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Спеціальна освіта сьогодні має стійку тенденцію до визначення та удосконалення пріоритетних напрямів її подальшого розвитку, пов'язаних, в першу чергу, з подальшим здійсненням корекційно-навчальної, корекційно-виховної, корекційно-розвивальної роботи.

Особливе місце в освітньому процесі спеціальних шкіл для дітей з особливими освітніми потребами (далі - ООП) посідає вивчення української мови, формування навичок письма і читання, розвиток комунікативних вмінь. Спеціальна методика викладання української мови як самостійна дисципліна у ХХІ столітті виконує одне із найважливіших завдань – формування мовленнєвої компетентності учнів з ООП. Беручи за основу концептуальні засади розвитку спеціальної мовної освіти, сучасні теоретики та практики пропонують різні методи і форми роботи, що застосовуються на уроках української мови у спеціальній школі. До концептуальних засад спеціальної методики викладання української мови належать:

- українська мова як рідна і державна в спеціальних закладах є засобом формування й розвитку мовної особистості, національно свідомого громадянина України;
- навчання української мови спрямоване на виховання мовної особистості – людини, яка любить, знає і береже рідну мову, з повагою ставиться до неї як до мови нашої держави, володіє її виражальними засобами, користується нею у своїй професійній діяльності й у повсякденному житті;
- формування й розвиток мовної особистості здійснюється у процесі оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням, читанням і письмом, сприйманням і продукуванням мовлення;
- навчання української мови здійснюється в особистісному, когнітивному, комунікативнодіяльнісному, компетентісному та інших аспектах;
- навчальний процес мовної освіти забезпечується ефективним застосуванням традиційних та інноваційних технологій.

Мовознавча наука постійно розвивається, накопичуючи сучасний методичний досвід викладання української мови, методи і форми роботи з дітьми з ООП відточуються, понятійна база розширюється і удосконалюється, практична робота на уроках української мови у спеціальній школі виходить на перший план. Актуальним залишається питання визначення сучасних практичних методик, що використовуються на уроках української мови у спеціальній школі для навчання і виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки питанням становлення методики навчання української мови у спеціальній школі займалися відомі науковці різних наукових галузей, методисти, вчителі-практики.

Останнім часом все більше науковців та практиків звертаються до вивчення проблеми розвитку комунікативних умінь учнів спеціальної школи. Адже формування комунікативно компетентної особистості учня з ООП, здатної вільно висловлювати власні думки – головне завдання навчання і виховання у навчальному закладі спеціального призначення.

Для учнів з ООП характерний низький рівень оволодіння комунікативними засобами і способами взаємодії. Їм складно узгоджувати дії з виконання спільних завдань, організовувати взаємоконтроль, взаємодопомогу. Недостатньо сформована мовна ініціативність, уміння аргументувати свою позицію, переконувати, вести дискусію. Учні з ООП не завжди володіють навичкою передачі інформації; демонструють невміння слухати, підтримувати бесіду, емпатійність, емоційну й інтонаційну виразність. Також треба визначити труднощі, що відчувають учні при виборі адекватних мовних засобів. Тому при роботі з розвитку комунікативних умінь необхідно спиратися на можливості дітей та розвивати здатність орієнтуватися в соціальних відносинах і вміння приєднуватися до них; уміння визначати свою соціальну роль і відповідати їй у спілкуванні з іншими людьми; уміння концентрувати увагу й реагувати на звернення присутніх; сприйняття мови; уміння наслідувати;

уміння дотримуватися черги в розмові; уміння застосовувати навички спілкування в повсякденному житті.

Велика роль мовленнєвих навичок у структурі комунікативних умінь. Саме мовленнєва навичка дає змогу самостійно висловлювати свої думки, наміри, переживання, забезпечує правильну побудову й реалізацію висловлювання. Комунікативні вміння складаються з декількох показників, які й забезпечують рівень розвитку комунікативних умінь. По-перше, це комунікативні якості, до яких відносяться вміння вступити в контакт, звернутися до співрозмовника; уміння вислухати співрозмовника; уміння зрозуміти й прийняти іншу думку, відмінну від власної; уміння орієнтуватися в ситуації спілкування; уміння відбирати матеріал та оформляти його в мові. По-друге, це комунікативні дії, які передбачають інтонаційне, емоційне, виразне оформлення мовних висловлювань; уміння відчувати настрій свого співрозмовника. По-третє, це мовленнєві навички, які пов'язані з наявністю достатнього словникового запасу; засвоєнням основних лексичних знаків мови; засвоєнням основних граматичних засобів; сформованістю навичок вимови звуків, складів.

При цьому варто зазначити, що розвиток комунікативних умінь у будь-якій діяльності має йти за чотирма взаємопов'язаними напрямками: спілкування вчителя й учня; спілкування з іншим учнем, спілкування в малих групах, спілкування з учнями класу. Спілкування є вирішальним фактором загального розвитку особистості молодшого школяра. Спілкування може сприяти так само й виправленню конфліктів і труднощів, які можуть виникнути в дітей молодшого шкільного віку при неправильному вихованні. Взаємодія між дітьми необхідна не тільки для розвитку дитини в цілому, а й для формування її особистості зокрема. Робота з формування комунікативних умінь повинна бути повсякденною й органічно містити всі види діяльності: навчання, гру, працю. Гра - головна умова соціалізації дитини з ООП в майбутньому [5, с.35]. Саме під час ігрової діяльності за допомогою різних ігор створюються умови для

розвитку комунікативних якостей дитини, формування комунікативних дій і корекції мовленнєвих навичок.

Оновлений основний зміст програми з української мови для 1-10 класів спеціальної школи (автор Н. Кравець) складає діяльність з мовленнєвого розвитку, морально-етичного і естетичного виховання школярів, яка б допомогла їм успішно увійти в соціокультурний простір країни та соціалізуватися й професійно адаптуватися у ньому після закінчення школи. З цією метою зміст програми диференційовано на чотири змістові лінії, які тісно корелюють між собою: лінгвістичну, комунікативну, українознавчу і діяльнісну складові. Відповідно до реалізації кожної з представлених змістових ліній на уроках української мови у спеціальній школі вчителі самостійно обирають дидактичний матеріал, форми і методи роботи, розширюючи світогляд учнів з ООП у пізнавальному і мовленнєву аспектах.

Одним з головних завдань вчителя, що навчає дітей з ООП української мови є те, щоб учні спеціальної школи не лише вільно володіли українською мовою, а й легко користувалися нею у різних життєвих ситуаціях та моделях спілкування [8, с. 226]. Їх мовлення має бути як змістовно, так і граматично, стилістично сформоване. Мова у житті дітей з порушеннями психофізичного розвитку не лише навчальний предмет, а й джерело соціалізації та професійної адаптації, провідний засіб розумового розвитку, корекції порушень психофізичної сфери, джерело пізнання навколишнього світу, усвідомлення моральних правил та норм поведінки, засіб виховання кожного, як громадянина України. Відомо, що через засвоєння основних норм української літературної мови у дітей з ООП формується не лише необхідна граматична сторона мовлення, а й відбувається трансформація набутих знань культури української нації: на прикладі вивчення текстів різних жанрів усної народної творчості, в особисте життя, вчинки та стосунки з іншими людьми. Практичне використання у навчанні та повсякденному житті текстів діалогічного характеру сприяє накопиченню власного мовленнєвого досвіду,

можливості вільно та ефективно підбирати необхідний мовний матеріал, створювати самостійно мовленнєві ситуації та обирати для себе роль одного зі співрозмовників.

Вагомого значення у розвитку комунікативних здібностей учнів з ООП мають навчальні твори та різноманітні форми писемної роботи, за допомогою яких учні з ООП прагнуть самостійно обирати мовний матеріал, міркувати над формою оповіді, залишати за собою можливість здійснити певний моральний вибір у конкретній ситуації [8, с. 231].

Важливим завданням української мови у спеціальній школі є вироблення в учнів орфографічної навички. На вироблення зазначеної навички, в першу чергу, впливає усвідомлення слова, його складо-звукове сприймання, диференціювання звуків в слові, здатність співвіднести звукову форму слова в графічну, і як результат – відтворення слова на папері [7, с. 302].

Провідного значення у формуванні в учнів з ООП орфографічної навички набувають різноманітні вправи. Це можуть бути завдання для промовляння скомпоновані за певним принципом, вивчення написання слів за правилом, вправи для співвіднесення слів, списування окремих слів, словосполучень і речень. Досить ефективним сьогодні вважають коментоване письмо, яке застосовується спочатку за зразком чи схемою, а потім як окремий вид самостійної роботи.

Вагомого значення у цьому напрямку набуває робота над вивченням правила, яку доцільно проводити у декілька етапів. Розпочинати роботу над вивченням правила слід з ознайомлення з ним, аналізу і аргументування за допомогою конкретних прикладів, закріплення отриманих знань. Цей процес сьогодні розуміють як діяльність спрямовану на формування в дітей початкових елементарних умінь читання і письма на основі вивчення букваря, з використанням спеціальної методики.

Хотілося б акцентувати увагу на практичному боці підготовки школярів з ООП до навчання грамоти. Учні з порушеннями інтелектуального розвитку оволодівають навичкою письма повільно,

потребують спеціального розвитку вольових і м'язових зусиль, просторової орієнтації, моторики, цілеспрямованого корегування фонематичного сприймання.

Для розвитку зв'язного мовлення провідного значення має словотворча робота з дієсловами та вміння оперувати ними у завданнях мовного та мовленнєвого характеру. Встановлення словотворчих зв'язків дієслова із спорідненими словами та засвоєння їх семантики слугує активним базисом для закріплення у свідомості учнів з ООП понять, розвитку як активного, так і пасивного словника [5, с. 57]. Робота з розвитку зв'язного мовлення проводиться у декілька етапів. Перший полягає у використанні системи вправ пояснювально-ілюстративного характеру, наприклад, утворення дієслів за допомогою афіксів. Другий передбачає практичне закріплення словотвірних моделей за допомогою лексичних вправ мовного характеру, наприклад, згрупування дієслів з однаковими префіксами, визначення відтінків їх значень. На цьому етапі розвитку зв'язного мовлення за допомогою роботи з дієсловами вагомому значення мають вправи репродуктивно-продуктивного характеру, наприклад, складання дієслів за наданими схемами. Третій етап роботи передбачає активізацію лексичних навичок у мовленні. Учням старших класів спеціальної школи пропонуються до виконання умовно-мовленнєві лексичні вправи, наприклад, обрати з ряду дієслів одне, що відповідає конкретній мовленнєвій ситуації. Запропонована методика викладання української мови учням з ООП зорієнтована на розвиток зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу дієслівними формами [5, с.60].

Розвиток зв'язного мовлення часто розпочинається вчителем зі спостереження за мовленнєвою поведінкою дітей, включає спеціальну програму оволодіння навичками правильного, точного висловлювання, і закінчується мовленнєвою практикою у процесі засвоєння програмового матеріалу.

Мовленнєвий розвиток є однією зі складових формування дитячої особистості взагалі, а дитини з особливими освітніми потребами –

першочергово. Мовленнєвий розвиток дитини є центром процесу навчання грамоти. Завдання педагога – навчити учнів зв'язно висловлювати власні думки, однак для розвитку цього вміння необхідна база. Мовлення учнів з ООП розвивається за умови набуття здатності розуміти лексичне і граматичне значення слова, словосполучення, речення, тобто, коли матеріальна оболонка мовного знака співвідноситься з явищем позамовної реальності.

Основу шкільного курсу української мови для дітей з особливими освітніми потребами складає мовленнєва діяльність (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Мовлення передбачає діяльність з використанням мови не лише для спілкування, але й для пізнання, впливу на інших людей, соціалізації та адаптації учнів до умов життя в майбутньому. З першого дня перебування у школі відбувається практичне навчання усного мовлення дітей з ООП. Паралельно з формуванням у першокласників з ООП навичок читання і письма, вчитель готує учнів до побудови та сприймання зв'язних висловлювань. Ефективним засобом формування зв'язного мовлення учнів початкових класів спеціальної школи є «Буквар» (автор Л. Вавіна). Застосування цього підручника, використання ілюстрацій дає можливість пов'язати навчальний процес з життям, служить наочним матеріалом для сприймання і розуміння текстів. У формуванні навичок оформлення зв'язного викладу своїх думок, почуттів, намірів вагому роль відіграє продумана вчителем і систематично використана робота над реченням. Учні початкової ланки спеціальної школи необхідно вчити правильно будувати речення, застосовувати окреслені мовні одиниці у власному мовленні.

Для того, щоб сприяти розвитку усного мовлення учнів з ООП необхідно створити відповідні педагогічні умови. По-перше, на уроках української мови використовувати відповідний дидактичний матеріал та методично забезпечувати навчальний процес, по-друге, враховувати вікові та розумові особливості школярів, по-третє, у навчанні грамоти оптимально поєднувати методи і прийоми роботи. Засвоєння учнями

спеціальної школи рідної мови має не лише пізнавальне, корекційне, а й соціальне значення [4, с. 184].

Як відомо, найбільш складною формою мовлення є зв'язне, адже воно має на меті комунікацію на більш високому рівні. У своїй основі зв'язне мовлення складається з двох взаємозалежних процесів – вміння розуміти чуже мовлення та вміння висловлювати власні думки.

Учні з ООП мають порушення як імпресивної сторони мовлення (вміння сприймати мовлення інших людей), так і експресивної сторони мовлення (здатності говорити). Учні з ООП не лише відчують труднощі, коли вступають у розмову, коли точно їй відповідно сприймають звернене до них мовлення, а й не можуть виявити інтерес до отриманої інформації, висловити власні думки та переживання, повсякчас перескакують з однієї теми розмови на іншу. Розвиток зв'язного мовлення в учнів з ООП відбувається як на рівні сприймання, усвідомлення та запам'ятовування, так і на рівнях практичного застосування за зразком, а також у ході самостійного застосування. Безсумнівно, зв'язне мовлення в учнів спеціальної школи поступово розвивається і на уроках граматики, і на уроках читання. Основним видом практичної роботи з розвитку цього вміння є бесіда вчителя з учнями, наприклад, опис предметів, порівняння предметів, співставлення речень, складання складних речень, складання оповідань [4, с. 189]. Крім бесіди на уроках граматики і читання у роботі з учнями з ООП доречно використовувати розповідь за картинками. Для цього можна застосовувати як предметні, сюжетні, так і серії картинок за однією тематикою. Вагомого значення у роботі з розвитку зв'язного мовлення надають переказу прочитаного. Для цього уміло підбирають картинки або малюнки учнів до прочитаного тексту, застосовують короткий переказ за планом, використовують поширений або реконструйований переказ.

Для розвитку зв'язного мовлення школярів з ООП важливе місце займають розповіді дітей на задану тему. Цей вид роботи має специфічні особливості і умовно поділяється на кілька різновидів: а) розповідь учня

відповідно до виконання конкретної дії; б) колективні або ланцюжкові розповіді; в) розповідь з чітко зазначеним початком, кінцем або основною частиною; г) вільна розповідь. Розвиток зв'язного мовлення учнів з ООП вирішальний момент включення їх у діяльність, можливість більш ефективно розвивати соціальні та психологічні аспекти життєдіяльності, сприяти входженню дітей з особливими потребами у соціум [4, с. 190].

Вагоме значення в розвитку зв'язного мовлення учнів з ООП належить творчим роботам. За допомогою використання творчих робіт діти з особливими потребами вчаться розуміти логіку подій, у повній мірі осмислюють тему, у розповіді не перескакують з однієї теми на іншу. Першочергове значення у розвитку зв'язного мовлення полягає у навчанні учнів спеціальної школи вільно висловлювати власні думки спочатку за допомогою кількох речень, поступово переходячи до уміння створювати текст. Щоб зорієнтувати учня з ООП у створенні зв'язного висловлювання текст створюється відповідно до життєвих потреб дитини (гри, праці, навчання, основних видів діяльності).

Більш практичного значення на уроках української мови у спеціальній школі належить використанню самостійних вправ. Цей вид діяльності підходить для середньої та старшої ланок у системі спеціальної освіти, коли на друге місце відходять теоретичні знання, а на перше виступають практичні самостійні вправи. Під час застосування цього виду робіт в учнів з ООП активно розвиваються усі психологічні процеси – увага, пам'ять, мислення, а значить формуються вміння і навички, розвивається мовлення.

Вагомого значення у навчанні української мови відіграє поступальна робота вчителя. Адже до виконання кожного завдання самостійної роботи учня необхідно готувати, спочатку актуалізуючи роль самостійної розумової діяльності, раціонально розподіляючи власні сили на те чи інше завдання, потім повноцінно переводити учня з ООП до виконання індивідуальної самостійної роботи. На останньому етапі підготовки до виконання самостійних вправ роль вчителя переходить на другорядну,

контрольну, допоміжну. Щоб отримати ефективний результат від використання самостійної роботи, необхідно постійно оновлювати зміст вправ, підбирати різноманітний цікавий дидактичний матеріал, застосовувати вправи, що актуалізують і зорове, і слухове, і моторно-рухове сприймання. Крім того необхідно пам'ятати про принцип поступового нарощування труднощів, що був започаткований ще відомим науковцем І. Павловим. В основі цього принципу лежить адаптація вправ відповідно до розумових, психологічних особливостей учнів з ООП, з поступовим ускладненням завдань, зменшенні тривалості виконання завдань самостійної роботи.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що для розвитку комунікативних умінь в учнів з ООП необхідно створити такі умови, які б спонукали постійно користуватися мовленням, навчати правильно добирати слова для висловлювання та побудови фраз, вимагати правильно будувати висловлювання, привчати викладати свої думки логічно, чітко, без помилок в усній і писемній формі.

А на практиці цьому сприятиме комплекс вправ, які передбачають розвиток комунікативних вмінь і сприятимуть соціалізації школярів з ООП.

III. ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Метою запропонованих вправ на уроках української мови у 3-4 класах спеціальних шкіл є:

- допомогти учневі з ООП сприймати і розуміти чуже мовлення, запам'ятовувати необхідну інформацію, розпізнавати вивчені явища;
- відтворювати, використовуючи засвоєнні знання і мовні засоби, вибирати необхідні й доцільні мовні засоби, поширювати речення, вставляючи необхідні за змістом слова, доповнювати речення, ставити запитання і відповідати на поставлені запитання, переказувати прочитаний чи прослуханий текст;
- творчо застосовувати набутий досвід у нових мовленнєвих ситуаціях, перебудовувати текст, редагувати, створювати зв'язні висловлювання.

1. Вправа «Давайте познайомимось!»

Учні з вчителем стають у коло. Вчитель тримає гумовий м'яч (повітряну кульку), називає своє ім'я й ім'я того, кому кидає м'яч. Названий учень повинен піймати м'яч, назвати своє ім'я й ім'я наступного, кому він кине м'яч.

Висновок: Ця гра допомагає познайомитися з новоприбулими дітьми, а також «втягнути» в спілкування сором'язливих дітей. Якщо ж учні ще зовсім погано знайомі, правила можна дещо змінити. Дитина, що піймала м'яч, називає ім'я попереднього гравця, потім своє, а далі, якщо знає, ім'я учня, якому буде кидати м'яч.

2. Вправа «Правила спілкування»

Вкрай важливим при спілкуванні людей є звертання один до одного на ім'я. Кожній людині приємно, коли до неї звертаються саме так. Ввічливість - необхідна умова спілкування. Учнів ділимо на пари. Пропонуємо розіграти діалоги - імпровізації правильного спілкування при:

- вітанні;
- проханні;
- вибаченні;
- комплементі.

3. Вправа «Поясни завдання».

Школярі поділяються на пари. У кожній парі одна дитина повинна за допомогою жестів пояснити завдання іншій. Завдання дає вчитель. Вони можуть бути будь-якими, але обов'язково доступними для дитячого розуміння і зв'язаними з конкретними знайомими дітям діями, наприклад: «принести зошит», «витерти дошку» тощо.

Перемагає та пара, що змогла швидше інших досягти взаєморозуміння і виконати завдання за найкороткий час (предметами при поясненні завдання користатися не можна).

4. Вправа «Казкові герої»

Педагог пропонує список казкових героїв (чоловічі і жіночі ролі). Кожна дитина вибирає собі одного з героїв, представляється ним і називає ту якість, за яку вибрав собі цю роль. Наприклад: «Я - Капітошко, я веселий». Можна ускладнити завдання, і до кожного героя діти будуть називати по одній позитивній якості.

5. Вправа «Дерево»

Педагог роздає трафарети дерева, діти обводять їх у зошиті. Корінь дерева - це короткі прості слова, що пише на дошці вчитель. На гіллі потрібно написати словотворчі суфікси.

Діти записують слова, що утворили за допомогою суфіксів.

6. Вправа «Скажи інакше»

Вчитель вимовляє нескладну фразу. Учні мають передати її зміст іншими словами.

7. Вправа «Плутанина»

Грає група дітей. Перший називає будь-яке слово, другий повторює це слово, додаючи своє, наступний повторює попередні два слова і додає своє і так далі. Той, хто помилився, залишає гру.

8. Вправа «Три слова»

Робота в групах чи парах. Ведучий називає будь-які три слова, не пов'язаних між собою за змістом. Необхідно скласти якомога більше речень із цими словами.

9. Вправа «Улюблена буква»

Скласти невеличке оповідання так, щоб у кожному слові містилась «улюблена» буква.

10. Вправа «Продовж та не помились»

Група учнів складає колективне оповідання. Кожний учасник по черзі додає одне - два речення до попереднього.

11. Вправа «Нісенітниця»

Учні об'єднуються у дві команди. Кожна команда складає оповідання, у якому є кілька нісенітності. Завдання команді-суперниці: прослухати і знайти ці «помилки».

12. Вправа «Я почну, а ти продовжуй»

Гра в парах. Перший учасник починає речення, а другий продовжує, потім навпаки.

13. Вправа «Зіпсований телефон»

Діти об'єднуються у дві команди і за сигналом передають висловлювання. Переможе команда, яка швидше й без помилок передасть повідомлення.

14. Вправа «Логічний ланцюжок»

Перший, хто починає ланцюжок, називає будь-яке слово, другий додає слово і пояснює, як воно пов'язане з першим, і так далі.

Наприклад: виделка - тарілка (щоб снідати) - ваза (теж виготовлена з фарфору) - вода (наливають у вазу) - річка (тече вода) - літо (добре влітку на річці) і так далі.

15. Вправа «Добре – погано»

Ця вправа навчає бачити протиріччя у предметах і явищах. Діти об'єднуються у дві команди: «Добре» та «Погано».

Наприклад: дощ. Добре, що пішов дощ. Це означає настання весни. Погано, що він холодний. Добре, що дощ змиває пил з вулиць. Погано, що стоять калюжі. Добре, що почне рости травичка. Погано, що не підеш на прогулянку.

16. Вправа «Точка зору»

Вчитель пропонує спробувати подивитися на світ очима когось іншого (наприклад: річка очима маленької рибки; ліс очима зайченяти тощо).

17. Вправа «Доповни речення»

Орієнтовні речення:

- Мені весело, коли... .
- Я люблю ... .
- Я хочу ...
- Мені сумно, коли ...
- Мені соромно, коли ...
- Мені цікаво, коли ...

18. Вправа «Ми – фантазери»

Дати найбільш повні та оригінальні відповіді на поставлені питання:

- Про що сперечаються вітер із сонечком?
- Що можна побачити в калюжі?
- Що трапиться, якщо всі тварини почнуть говорити мовою людей?
- Що трапиться, якщо всі гори раптом перетворяться на цукрові?
- Що трапиться, якщо у тебе виростуть крила?
- Що трапиться, якщо оживуть усі казкові герої?
- Що трапиться, якщо люди зможуть читати думки одне одного?

У процесі розвитку комунікативних умінь в учнів з ООП необхідно приділяти значну увагу ситуативним вправам. Їх основою є певна мовленнєва ситуація, яка стимулює учнів домовленнєвої діяльності. Відтворення різноманітних мовленнєвих ситуацій, що спонукають учнів до висловлювання, полегшує процес перетворення мовлення у засіб спілкування. Працюючи з учнями в цьому напрямку, спочатку

демонструються зразки висловлювань, їх побудова. Поступово розвивається здатність школярів складати найпростіші тексти. У процесі виконання навчальних завдань за принципом від дій за аналогією до самостійних висловлювань з часом розвивається самостійність в мовленнєвій діяльності школярів.

IV. ВИСНОВОК

Достатній розвиток комунікативних вмінь учня з ООП – особистісна готовність дитини до життя.

З-поміж ключових компетентностей значна роль належить саме комунікативній компетентності, яка означає не лише вміння спілкуватися рідною мовою, а ще й характеризується вмінням взаємодіяти з людьми, навичками роботи в групі, вміннями володіти різними соціальними ролями у колективі. Особливо гостро постає це питання для дітей з особливими освітніми потребами. Адже дуже часто їм важко соціалізуватися в колективі, їх не завжди розуміють однолітки.

Для формування комунікативних вмінь молодших школярів з особливими освітніми потребами необхідно створити умови, за яких у дітей з'явилось б бажання та потреба щось сказати. Сприятливий психологічний клімат на уроках, доброзичливі взаємини з педагогами та ровесниками теж сприятимуть розвитку комунікативних вмінь. Навчаючи учнів спілкуватися, необхідно використовувати всі можливі види їхньої діяльності для розвитку мовлення. Розвиток комунікативних здібностей молодших школярів сприяє не тільки вмінню говорити, правильно і послідовно висловлювати свої думки, а й становленню учня як особистості, стимулює до спілкування поза межами уроків, надає можливість різносторонньому розвитку дитини.

V. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бартків Г. Роль творчих робіт у розвитку зв'язного мовлення / Г. Бартків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// www.kspu.edu](https://www.kspu.edu). (Назва з екрану)
2. Басиста Л.В. Значення самостійних вправ на уроках української мови в 5-9 класах спеціальної школи та вимоги до їх виконання / Л. В. Басиста. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// www.kspu.edu](https://www.kspu.edu). (Назва з екрану)
3. Геращенко С.І. Розвиток комунікативних умінь у розумово відсталих учнів 5-6 класів / С. І. Геращенко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XXIII в трьох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. – С. 161-168.
4. Данільченко Е.В. Теоретичні аспекти розгляду шляхів розвитку мовлення учнів з вадами інтелекту / Е. В. Данільченко //Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В.І. Співака. – Вип. XXIII в трьох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. – С. 184-190.
5. Дмитрієва І.В. Розвиток зв'язного мовлення учнів старших класів спеціальної школи / І. В. Дмитрієва // Вісник Донбаського державного педагогічного університету : зб. наук. пр. Серія: Корекційна педагогіка і психологія. Вип. 1 / Донбас. держ. пед. ун-т, держ. вищ. навч. закл. ; [голов. ред. Омельченко С. О. ; ред. рада вісника: Сипченко В. І. (заст. голов. ред.) та ін. ; за заг.ред. І. В. Дмитрієвої]. - Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – С. 55-63.
6. Кравець Н.П. Підбір і структурування навчального матеріалу з української мови для допоміжної школи / Н. П. Кравець. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/kravets/print>. (Назва з екрану)

7. Піонтківська Г.С. Засоби формування орфографічної навички у розумово відсталих учнів 2-4-х класів / Г. С. Піонтківська// Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XXIII в трьох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори2006, 2013. – С. 302-308.
8. Тарасенко Н.В. Формування комунікативних здібностей як засобу соціальної адаптації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на матеріалі уроків рідної мови / Н. В. Тарасенко, Є. В. Данільченко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XXI в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. – С. 226-232.